

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ :
ΥΠΟΔΕΙΚΝΟΥΟΥΝ ΚΑΠΟΙΟΝ ΡΟΛΟΝ ΔΙΑ ΤΑΣ
ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑΝ
ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΡΟΟΔΟΥ

Τοῦ κ. ΠΕΤΡΟΥ Χ. ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος (1) (growth) ἔχει καταλάβει μίαν διακεκριμένην θέσιν εἰς τὴν συνάρτησιν τῶν ἀντικειμενικῶν στόχων τῶν Κυβερνήσεων εἰς προηγμένας καὶ ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένας χώρας, εἰς κεντρικῶς διευθυνομένας καὶ ἀποκεντρωτικὰς οἰκονομίας. Τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ δι' οἰκονομικὴν πρόοδον ἀνεξωγογήθη ἀργὰ εἰς τὴν ἀρχὴν ἀλλὰ ἀλματωδῶς κατόπιν, ἰδιαιτέρως δὲ μετὰ τὸν Παγκόσμιον πόλεμον, ὅταν αἱ καταστραφεῖσαι οἰκονομίαι προσεπάθουν νὰ ἀναλάβουν ταχέως, αἱ προηγμέναι καπιταλιστικαὶ χώραι νὰ αὐξήσουν τὸ μακροπρόθεσμον ποσοστὸν οἰκονομικῆς προόδου, ὅταν αἱ ὑποανάπτυκτοι χώραι προσεπάθουν νὰ δημιουργήσουν μίαν ἀρχὴν δι' οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν (economic development) καὶ ὅταν τὰ σοσιαλιστικὰ κράτη ἀπεφάσισαν νὰ δώσουν βαρύτητα εἰς τὴν ταχεῖαν οἰκονομικὴν τῶν πρόοδον, διὰ νὰ προφθάσουν καὶ νὰ ἀνταγωνισθοῦν εἰς διεθνή κλίμακα τὰς πλουσιωτέρας καπιταλιστικὰς οἰκονομίας [22]. Οὕτως, ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος ἐκέντρισε τὴν προσοχὴν τῶν οἰκονομολόγων, κατέστη ἕνας διεθνῆς στόχος (ιδεὲ Ὀργανισμὸς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας καὶ Ἀναπτύξεως), καὶ κατέληξε μίᾳ συνήθους λέξεϊ εἰς τὰ στόματα τῶν πολιτικῶν.

Ἡ θεωρία τῆς οἰκονομικῆς προόδου ἤρχισε νὰ ἐξελίσσειται ταχέως, τὰ διάφορα θεωρητικὰ ὑποδείγματα (models) νὰ διαδέχωνται τὸ ἓν τὸ ἄλλο εἰς μίαν προσπάθειαν συγχωνεύσεως καὶ ταυτοχρόνου ἐπιλύσεως προβλημάτων μετὰ τὸ χαρακτηριστικὸν ὅμως τῆς ἀπουσίας δεσμοῦ μεταξὺ τούτων καὶ Δημοσιονομικῆς ἢ Νομισματικῆς Πολιτικῆς, εἰς τὰς πλείστας τῶν περιπτώσεων, γεγονόςς τὸ ὁποῖον μειώνει τὴν πιθανότητα ὅτι τὸ προφητευόμενον ὑπὸ τοῦ ὑποδείγματος ἀποτέλεσμα θὰ ἔχη μεγάλην λειτουργικὴν σπουδαιότητα. Μετὰ ἄλλας λέξεις τὰ πλέον πρόσφατα ὑποδείγματα ἀσχολοῦνται μᾶλλον μετὰ ἰδιαίτερα ζητήματα, ἐνῶ φυσικὸν θὰ ἦτο ἡ θεωρία τῆς οἰκονομικῆς προόδου νὰ λάβῃ ἓν πρακτικὸν σχῆμα (practice - oriented), ἐφ' ὅσον τὸ κίνητρον, ὅπως ἐτονίσασμεν ἀνωτέρω, προήρχετο ἐκ τῆς ἐμπειρίας καὶ αὕτη (ἡ θεωρία) ἐκαλεῖτο νὰ ἐπιλύσῃ *πρακτικὰ προβλή-*

ματα, να επιτύχη *πρακτικούς στόχους*. 'Επί παραδείγματι, εάν θεωρήσωμεν την περίπτωση κατά την οποίαν εις χαμηλήν αναλογίαν κεφαλαίου ανά εργάτην ή τεχνολογική πρόοδος εμποδίζεται, τότε μία ώρισμένη έντασις κεφαλαίου (capital intensity) απαιτείται πριν μία μεταρρύθμισις εις την μέθοδον παραγωγής συμβεί. 'Η δημοσιονομική πολιτική καλείται να επέμβη και να εξαναγκάση μίαν αύξησιν εις τὰς άποταμιεύσεις να μεταβάλη τὰς ύφισταμένας παραγωγικάς μεθόδους και να επιτύχη την απαιτουμένην έντασιν κεφαλαίου. 'Αλλά τί θά συνέβαινεν εις την περίπτωση κατά την οποίαν ή ύπ' όσιν χώρα εΐναι μία όλιγώτερον ανεπτυγμένη τοιαύτη, αντιμετωπίζουσα πλεόνασμα εργατικής δυνάμεως; Πώς ή χώρα αύτη θά έπεδίωκε μίαν τέτοιου είδους πολιτικήν την στιγμήν κατά την οποίαν εΐναι εκ τών πραγμάτων εξηναγκασμένη να ακολουθήση μεθόδους έντάσεως έργασίας (labour-intensive) διά να επιτύχη πλήρη άπασχόλησιν; 'Επί πλέον εις την πραγματικότητα δύναται σχεδόν να θεωρηθῆ έκπληκτικόν τὸ γεγονός εάν ό την οικονομικήν πολιτικήν αποφασίζων άσχοληθῆ με τὰς λύσεις «χρυσού αιώνος» («golden age»). Ούτω προβάλλει έπιτακτικόν τὸ έρώτημα: 'Υποδεικνύουν τὰ διάφορα βασικά ύποδείγματα οικονομικής προόδου ένα ρόλον διά τὰς Κυβερνήσεις εις την πορείαν πρὸς οίκον. πρόοδον; Είς περίπτωση καταφατικής άπαντήσεως θά πρέπει να δικαιολογήσωμεν και ύποστηρίξωμεν την παραγωγήν θεωρητικῶν «κατασκευασμάτων» εις τὸν ρυθμὸν τὸν όποῖον αύτη έχει λάβει την τελευταίαν δεκαετίαν, εις δὲ την αντίθετον περίπτωση θά πρέπει να παραδεχθῶμεν ότι τοῦτο εΐναι έν θέμα έρμηνείας διά τὰς διάφορους Κυβερνήσεις και/ή ότι τὰ διάφορα ύποδείγματα έχουν μόνον άκαδημαϊκόν, θεωρητικόν ένδιαφέρον και ἴσως έξυπηρετοῦν παιδαγωγικούς σκοπούς.

'Η έρώτησις θεωρεΐται ως έχουσα δύο πλευράς, μίαν όντολογικήν και μίαν δεοντολογικήν. 'Εν πρώτοις δυνάμεθα να εξετάσωμεν ποίαν θέσιν κατέχει ή οικονομική πρόοδος — άπλῶς όριζομένη ως μία αύξησις τοῦ προϊόντος τῆς οικονομίας — εις την συνάρτησιν τών αντικειμενικῶν στόχων τών Κυβερνήσεων, υπό ποίας συνθήκας τῆς έπιτρέπεται να λειτουργήσῃ, και κατόπιν να συμπεράνωμεν τὰ ιδιαίτερα χαρακτηριστικά - μηχανισμούς (2) έντὸς τών ύποδειγμάτων (models), τὰ όποῖα ή Κυβέρνησις ἴσως αισθάνεται την κλίσιν ή πράγματι εΐναι ίκανή να θέσῃ εις λειτουργίαν διά να επιτύχη τοὺς σκοπούς τῆς. 'Επειτα δυνάμεθα να εργασθῶμεν πρὸς την άλλην κατεύθυνσιν - πλευράν και να έρευνήσωμεν ποῖοι πρέπει να εΐναι - έντὸς τοῦ πλαισίου τών ύπαρχόντων ύποδειγμάτων οίκον. προόδου - οἱ απαιτούμενοι μηχανισμοὶ και άλληλεξαρτήσεις, ποῖαι βασικαὶ λειτουργίαι δραματίζονται. Πριν όμως προβῶμεν εις πληρεστέραν εξέτασιν τών δύο ύπο - έρωτήσεων αισθανόμεθα ότι μία σύντομος συζήτησις περι τῆς μεθόδολογίας τών ύποδειγμάτων οίκον. προόδου θά άποβῆ χρήσιμος διά τοὺς σκοπούς τῆς ακολουθούσης ανάλυσεως. Κατόπιν τὸ ύπόδειγμα οίκον. προόδου τών Haggard - Domar και τὸ Νεο - κλασσικόν ύπόδειγμα (3) θά αναφερθῶν έν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ, ένῶ αναφορὰ εις τὸν πιθανόν ρόλον και την ύπαρξιν μιᾶς σχέσεως μεταξὺ Δημοσιονομικής ή Πολιτικής και αὐτῶν τών ύποδειγμάτων θά γίνῃ, όπου τοῦτο καθίσταται δυνατόν και θεωρεΐται αναγκαῖον.

Χαρακτηριστικῶς τὰ διάφορα ὑποδείγματα οἶκον. προόδου σχεδιάζονται (ἢ ἔχουν ἤδη σχεδιασθῆ) περίξ μιᾶς ὁμάδος (set) σχέσεων αἱ ὁποῖαι ὑπονοοῦν κάποιον εἶδος ἐξισορροπητικῆς τροχιάς (equilibrium path) μὲ μεγαλύτεραν ἐξέλιξιν ἀφιεμένην κυρίως εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ πῶς ἀλλαγαι — ἐπιβληθεῖσαι ἔνδογενῶς ἢ ἐξωγενῶς — δύνανται νὰ διέλθουν τὸ σύστημα, εἴτε ἐπιτρέποντας εἰς αὐτὸ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐξισορροπητικὴν πορείαν ἢ ἐπιφέροντας ἔν κάποιον εἶδος ἐκρηκτικῆς ἀσταθείας. Ἡ προσέγγις τῆς παραγωγῆς ὡς εἰσόδημα δημιουργοῦσα (income generating) καὶ εἰσόδημα διαθέτουσα (income disposal), εἶναι τὸ σύνηθες εἶδος τοῦ βασικοῦ πλαισίου ἐντὸς τοῦ ὁποίου συγχωνεύεται μία ποικιλία συναρτήσεων παραγωγῆς καὶ συστημάτων ἀξίας (value systems). Τὸ ἐρώτημα τῆς συσσωρεύσεως κεφαλαίου (capital accumulation) καὶ αἱ ἐπιπτώσεις τῆς διὰ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς μία ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀπειλῶν, ἢ ὁποῖα ὑπόκειται ὀλοκλήρου τῆς συγχρόνου θεωρίας τῆς οἰκονομικῆς προόδου (theory of growth). Εἰς τὸ παρόν, χάριν συντομίας, ἢ δυνατότης χρησιμοποίησεως τῆς ἐργατικῆς θεωρίας (labour theory of value) ὡς σημείου ἐκκινήσεως διὰ τὴν ἀνάλυσιν παραλείπεται, ἂν καὶ μία τέτοια προσέγγις — ἐὰν αὕτη διασαφηνίζῃ τὸν τρόπον ἐξευρέσεως τῶν ἀρίστων ὑποδειγμάτων (patterns) διὰ τὴν κατανομὴν ἐργασίας, ἐκπεφραζομένης εἰς τὴν συγχώνευσίν τῆς εἰς ἀγαθὰ τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς μελλοντικὴν κατανάλωσιν, ἀντιθέτως πρὸς τὴν τρέχουσαν κατανάλωσιν — θὰ ἐφαίνετο νὰ εἶναι ἔν χρήσιμον μέσον ἐπανεξετάσεως (ἢ συσχετίσεως) ἑνὸς ἀριθμοῦ κριτικῶν κατευθυνομένων ἐναντίον τῆς «συμβατικῆς» («conventional») προσεγγίσεως, ἢ ὁποῖα ἀκολουθεῖ κατωτέρω. Διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν τελειῶς πόσον «μοντέρνον» αὐτὸ τὸ προφανῶς πολὺ γενικὸν καὶ ἐκλεκτικὸν θέμα ἔχει καταστῆ, δὲν εἶναι ἴσως ἀπαραίτητον νὰ κοιτάζωμεν πέραν, ἐπὶ παραδείγματι, τῆς Ἐπιθεωρήσεως Οἰκονομικῶν Μελετῶν (Review of Economic Studies), τόμος I τοῦ ἔτους 1960.

Ἐπὶ πλεόν παραμένει τὸ ἐρώτημα τοῦ προσδιορισμοῦ κατὰ ποίους τρόπους αἱ διάφοροι Κυβερνήσεις πρόκειται νὰ ἀνακαλύψουν μίαν ἀνάγκην νὰ ἐπέμβουν εἰς τὴν διαδικασίαν πρὸς οἶκον. πρόοδον, ὅπως τοῦτο προβλέπεται ὑπὸ οἰουδήποτε τῶν ὑποδειγμάτων (εἴτε ἑνὸς ἤδη ὑπάρχοντος ἢ ἑνὸς πιθανῶς ἐμφανιζομένου εἰς τὸ μέλλον). Ὅπως μνημονεύεται κατωτέρω, ὑπάρχει πρὸς στιγμὴν ἢ περιπτώσις τῆς Κυβερνητικῆς ἐνεργείας λόγῳ τῆς ὑπάρξεως ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν (externalities) ἢ ἄλλων ἐκδηλώσεων ἀνεπαρκειᾶς τῆς ἀγορᾶς, αἱ ὁποῖαι ἐμποδίζουν τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον πέραν τῆς μέσης ἢ μακροχρονίου προοπτικῆς καὶ αἱ ὁποῖαι, μέχρι τοῦδε δὲν εἶναι χειριστέαι κατὰ ἕνα τρόπον, ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ εἰσαχθῆ μὲ κάποιον σημασίαν εἰς ἕν ὑπόδειγμα οἶκον. προόδου. Ἐξ αὐτοῦ τοῦ γεγονότος αἱ ἐπιπτώσεις διὰ τὴν εὐημερίαν (Welfare) δύναται νὰ εἶναι σοβαραὶ ὅταν λάβωμεν ὑπ' ὄψει καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι τὰ συμπεράσματα ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ Second Best καταλήγουν εἰς τὸ ὅτι παράβασις ἐνὸς ἐκ τῶν ὄρων σημαίνει ὅτι τὸ ἀρίστον κατὰ Παρέτο (Pareto - optimality) πιθανῶς νὰ ἐξαφανισθῆ καὶ νὰ μὴ διατηρηθῆ κρατῶντας ὅλους τοὺς ἄλλους ὄρους (συνθήκας) εἰς τὸ προη-

γυμένως ἐκτιμηθὲν ἄριστον σημεῖον (optimal point). Ἡ προμήθεια τῶν δημοσίων ἀγαθῶν (public goods), τὰ ὅποια πρόκειται νὰ εἶναι τὸ ὑποκείμενον τῆς συλλογικῆς καταναλώσεως (collective consumption), εἶναι ἓν ἀκανθῶδες θέμα (ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀρίστην προσφοράν), κατὰ τὴν ἔκτασιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἄλλα εἶδη πολιτικῆς τῶν Κυβερνήσεων δύνανται νὰ ἐπιφέρουν μίαν «οὐδετέραν κατάστασιν» («trade-off»), μετέτερους ἀντιμαχομένους ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς. Πρὸς στιγμὴν, ἓν ποσοστὸν οἶκον. προόδου κατώτερον τοῦ μεγίστου (sub-maximum growth rate) δύναται νὰ ἀναζητηθῆ μετὰ τὴν αἰτίαν τοῦ ὅτι, ἐπὶ παραδείγματι, ὑπάρχει ὑψηλὴ εἰσοδηματικὴ ἐλαστικότης τῆς ζήτησεως δι' εἰσαγωγὰς καὶ χαμηλὴ εἰσοδηματικὴ ἐλαστικότης δι' ἐξαγωγὰς. Ἡ διατήρησις ἐσωτερικῆς ἰσορροπίας ἴσως νὰ γίνῃ προσωρινή, ἐξαρτωμένη ἀπὸ κάποιον εἶδος ἐξωτερικῆς ἰσορροπίας καὶ οὕτω τὸ ἐρώτημα τῆς ἀλληλεξαρτήσεως τῶν στόχων (targets) καὶ τῶν μέσων πολιτικῆς (instruments) θὰ ἔπρεπε νὰ θεωρηθῆ ἔάν αὐτὸς ὁ τύπος τῆς προσεγγίσεως κατὰ Tinbergen, εἶχε ληφθῆ ὑπ' ὄψιν. Ἐπίσης, αὐτὴ ἡ παρατήρησις προβάλλει τὸ ἐρώτημα τοῦ ἔάν ἐρευνῶντας διὰ τὴν ὀρθὴν ἐνέργειαν, αἱ Κυβερνήσεις ἴσως μᾶλλον δὲν ἐρευνῶν δι' ἓν οἰοῦναι στατικὸν (quasi-stationary) — μετὰ τὴν τεχνικὴν σημασίαν — γενικὸν ὑπόδειγμα ἰσορροπίας, παρὰ δι' ἀπλοῦς τύπους ὑποδειγμάτων οἶκον. προόδου τὰ ὅποια συζητῶνται κατωτέρω. Πάντως αὐτὴ ὁλόκληρος ἡ περιοχὴ εἶναι μία οὐσιώδους ἀσυμφωνίας καὶ θὰ ἦτο μόνις ἱκανοποιητικὸν ἔάν ὑπεβάλαμεν τὴν παροῦσαν ἐρώτησιν εἰς τέτοιου εἶδους ριζοκινδύνευσιν.

Ἐρχόμενοι τώρα εἰς τὰ σύγχρονα ὑποδείγματα οἶκον. προόδου, τὰ ὅποια ἔχουν ἐπιτύχει ὑπεροχὴν, τὸ προφανὲς σημεῖον ἐκκινήσεως φαίνεται νὰ εἶναι τὸ ὑπόδειγμα τῶν Harrod-Domar, ἢ οὐσιώδης ὑπόθεσις τοῦ ὁποίου εἶναι μία σταθερὰ ἀναλογία κεφαλαίου - προϊόντος ⁽⁴⁾. Εἰς πολὺ γενικὰς γραμμάς τὸ ὑπόδειγμα αὐτὸ — μία σπουδαία ἐπέκτασις τοῦ Κεῦνσιανοῦ ὑποδείγματος ⁽⁵⁾ — προβάλλει ἓνα ἐξισορροπητικὸν ὄρον (equilibrium condition) διὰ ἰσορροπημένην ἀνάπτυξιν (ὅλοι οἱ συντελεσταὶ παραγωγῆς εἶναι πλήρως χρησιμοποιούμενοι), ὑπὸ τὸν τύπον :

$$(1) \quad \frac{S}{V} = n$$

ὅπου S = ὀριακὴ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν

V = ὁ λόγος κεφαλαίου - προϊόντος

καὶ n = τὸ ποσοστὸν αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ (rate of population growth).

Ἐπὶ συνθήκῃς μὴ ὑπάρξεως τεχνολογικῆς προόδου (technological progress)

$$(2) \quad \frac{dY}{Y} = \frac{dK}{K} = n$$

ὅπου Y = εἰσόδημα

καὶ K = κεφάλαιον.

Ἀποδεικνύεται ὅτι, ἐπειδὴ τὰ μεγέθη S, V καὶ n προσδιορίζοντα ἀνεξαρτήτως, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ σύστημα, ἐὰν κάποτε παρεκλίνη αὐτῆς τῆς πορείας, θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτήν. Ὡστε ἡ ἐνέργεια τῆς Κυβερνήσεως θὰ ἐχρειάζετο διὰ νὰ ἐπιφέρῃ πίεσιν ἐπὶ τοῦ ρυθμοῦ τῆς ἀποταμιεύσεως (εἴτε διὰ φορολογίας ἢ διὰ Δημοσίας δαπάνης) ἢ νὰ μεταβάλῃ τὴν ἀναλογίαν κεφαλαίου - προϊόντος, ἀλλάσσοντας κατὰ κάποιον τρόπον τὴν σταθερὰν ἀναλογικότητα τῶν παραγωγικῶν σχέσεων, ἢ τελικῶς νὰ μεταβάλῃ τὸ ποσοστὸν ἀξίσεως τῆς ἐργατικῆς προσφορᾶς (καθιστώντας περισσότερον ἢ ὀλιγότερον ἐλκυστικὸν εἰς τὸ ὄριον, νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς ἀπασχόλησιν). Ἄλλὰ ὁ ὑπολογισμὸς τῆς ἀπαιτουμένης ἐκτάσεως τῆς Κυβερνητικῆς παρεμβάσεως εἶναι δύσκολος ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τῆς γνώσεως τῆς ἀνταποκρίσεως τῶν συστημάτων εἰς μίαν τέτοιαν ἐνέργειαν, ὥστε ἡ ἀξιοπιστία μιᾶς τέτοιας ἐπεμβάσεως εἶναι πιθανὸν νὰ εἶναι πολὺ χαμηλὴ καὶ ἄνευ μιᾶς μεγάλης ἐπεκτάσεως τοῦ ὑποδείγματος, ὥστε νὰ συγχωνεύσῃ ἀξιώματα συμπεριφορᾶς (behavioural postulates), τὰ ὁποῖα ἐκθέτουν ἀλληλεξαρτήσεις μεταξὺ τῶν μεταβλητῶν ὑπὸ ἐξέτασιν, θὰ ἦτο ἀπίθανον νὰ ἐνθαρρύνῃ κάποτε μίαν Κυβέρνησιν νὰ μεταβάλῃ τὰς ἐνεργείας της, πρὸς υἱοθέτησιν μιᾶς ἄλλης οἰκονομικῆς πολιτικῆς παρὰ τὴν ἀκολουθησομένην.

Εἰδικώτερον, ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς Δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ὑπάρχει μικρὰ πιθανότης ὅτι τὰ ἀποτελέσματα ἐκ τοῦ ὑποδείγματος τῶν Harrod - Domar θὰ ἔχουν μίαν ἄμεσον σχέσιν μετ' αὐτῆς· πιθανῶς ὅμως οἱ ὑπαιγιμοὶ ἐκ τοῦ ὑποδείγματος νὰ ἔχουν μίαν κάποιαν παιδαγωγικὴν ἀξίαν. Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον θὰ πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι τὸ ἀρχικὸν ἐνδιαφέρον τῶν Harrod - Domar δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἐπίτευξιν πλήρους ἀπασχολήσεως τοῦ ἀποθέματος κεφαλαίου (capital stock) ἀλλὰ μεγαλυτέρας σπουδαιότητος ἴσως εἶναι ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξασφαλίσεως πλήρους ἀπασχολήσεως τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως. Ἡ συνήθως ἐπικαλουμένη ὑπόθεσις τῆς ἐξισώσεως μεταξὺ πλήρους ἀπασχολήσεως ἀποθέματος κεφαλαίου καὶ πλήρους ἀπασχολήσεως τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως δὲν φαίνεται νὰ εἶναι μία πρακτικῆς ἀξίας. Ἐὰν ἡ ἐργατικὴ δύναμις ἐπεκτείνεται εἰς ταχύτερον ποσοστὸν ἀπ' ὅτι ἡ πραγματικὴ αὐξησης τοῦ εἰσοδήματος, τότε μία πολιτικὴ μειώσεως τῆς ἀπαιτουμένης αὐξήσεως τοῦ εἰσοδήματος εἶναι ἰσοδύναμος πρὸς τὴν υἱοθέτησιν μιᾶς πολιτικῆς διηνεκοῦς ἀνεργίας. Εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν εὐλόγος εἶναι ἡ ἀνάγκη εἰδικῶν μέτρων πρὸς αὐξησης τοῦ πραγματικοῦ ποσοστοῦ οἶκον. προόδου, εἰς τὴν προσπάθειαν ἐπιτεύξεως μιᾶς λύσεως «χρυσοῦ αἰῶνος» («golden age» solution) ὅπου τὰ πραγματικὰ ποσοστά, τὰ ἀπαιτούμενα ποσοστά καὶ τὰ ποσοστά αὐξήσεως τοῦ πλυθυσμοῦ ἐξισοῦνται [16]. Ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἐπιλύσεως αὐτοῦ τοῦ προβλήματος, τὸ ὑπόδειγμα τῶν Harrod - Domar ὀλίγα προσφέρει καὶ συνεπῶς ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς ὀλίγη σχέσις ὑπάρχει μεταξὺ ταύτης καὶ τοῦ ἐν λόγῳ ὑποδείγματος.

Τὸ νεο - κλασσικὸν ὑπόδειγμα διαφέρει τοῦ προηγηθέντος σημαντικῶς εἰς τὴν ὑποτιθεμένην φύσιν τῶν παραγωγικῶν σχέσεων καὶ ἐπιτρέπει (ἢ μᾶλλον ἀπαιτεῖ) τελείαν ὑποκατάστασιν μεταξὺ εἰσροῶν τῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν (factor inputs). Μὲ ἄλλας λέξεις ἡ βασικὴ νεο - κλασσικὴ θεωρία μεταχειρίζε-

ται τὸ ἀπόθεμα κεφαλαίου ὡς ἐνιαῖον καὶ ὁμογενῆ πόρον ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀνασχηματισθῆ καὶ νὰ προσαρμοσθῆ, ὥστε νὰ χρησιμοποιηθῆ μὲ κάθε ποσότητα ἐργασίας. Οἱ προερχόμενοι ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὑποδείγματος ὄροι οἱ ἀπαιτούμενοι δι' ἰσορροπίαν, εἶναι οὐσιωδῶς ἀνάλογοι πρὸς ἐκείνους τοῦ ὑποδείγματος τῶν Harrod - Domar, ἢ βελτίωσις ὅμως τώρα εὐρίσκεται εἰς τὴν ὑπαρξιν ἐνὸς διορθωτικοῦ μηχανισμοῦ. Ἡ ἀνάπτυξις (growth) τῶν δυνατικῶν εἰσροῶν κεφαλαίου καὶ ἐργασίας (potential capital and labour inputs) δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ πλήρως, ἔνεκα τῆς λειτουργίας ἀγορῶν παραγωγικῶν συντελεστῶν εἰς τὰς ὁποίας αἱ τιμαὶ ἀντανακλοῦν σχετικὰς ἐλλείψεις, καὶ δύναται δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἀποτελεσματικὴν χρῆσιν τῶν ὑφισταμένων παραγωγικῶν συντελεστῶν δι' ὑποκαταστάσεως. Ἐκ τῆς (1) δυνάμεθα νὰ γράψωμεν τοὺς ὄρους δι' ἰσορροπίαν ὑπὸ τὴν μορφήν

$$(3) \quad V = \frac{S}{n}$$

Δοθέντος ὅτι τὰ μεγέθη S καὶ n προσδιορίζονται ἐξαγενῶς, τὸ V θὰ μεταβάλλεται κατὰ τέτοιον τρόπον ὥστε νὰ διατηρηθῆ ἡ ἰσότης (3).

Πρὶν ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν τεχνολογικὴν πρόοδον, θὰ πρέπει νὰ τονίσωμεν ὅτι ἀμφότερα τὰ ἀξιώματα τῆς νεο - κλασσικῆς θεωρίας — ἡ ἀναλογία κεφαλαίου - προϊόντος καὶ ἡ ἀναλογία κεφαλαίου ἐργασίας εἶναι μεταβλητὴ — βασίζονται ἐπὶ μιᾶς συνήθως ὑπονοουμένης ὑποθέσεως ὅτι οἱ ἐπιχειρηματῆται ἀντιδροῦν εἰς ἀλλαγὰς τῶν συγκριτικῶν τιμῶν τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς. Ἐπὶ παραδείγματι, οὗτοι προτρέπονται νὰ υἱοθετήσουν μεθόδους παραγωγῆς ἀπαιτούσας περισσότερον κεφάλαιον (capital - intensive methods), εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ κεφάλαιον ἐπεκτείνεται ταχύτερον τῆς ἐργατικῆς προσφορᾶς, ἔνεκα μιᾶς πτώσεως τοῦ ἐπιτοκίου σχετικῶς πρὸς τοὺς μισθοὺς. Μιᾶ τέτοια συμπεριφορικὴ ὑπόθεσις θὰ ἦτο ἄνετον νὰ συγχωνευθῆ εἰς τὴν ἀνάλυσιν διὰ μιᾶς συναρτήσεως παραγωγῆς τοῦ τύπου Cobb - Douglas, ἀλλὰ μία τέτοια συνάρτησις παραγωγῆς θὰ ἐλάττωνε τὸν ρόλον τῆς Δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, διότι ἐνῶ οἱ φόροι δύνανται νὰ χειρισθῶν κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ αὐξήσουν τὴν ὀλικὴν ἀποταμίευσιν, ἢ ἀπασχόλησις μεθόδων παραγωγῆς μεγαλυτέρας συμμετοχῆς κεφαλαίου θὰ συνοδεύεται ὑπὸ μιᾶς μειώσεως τοῦ ὀριακοῦ προϊόντος τοῦ κεφαλαίου [16]. Μολονότι τὸ ποσοστὸν οἴκον. προόδου προσδιορίζεται ὑπὸ τῆς ἐργατικῆς δυνάμεως [καὶ συνεπῶς δυνατὸν εἶναι αἱ μεταβληταὶ τῆς Δημοσιονομικῆς πολιτικῆς νὰ ἐπιηρεάζουν, ἐπὶ παραδείγματι, τὸ ποσοστὸν συμμετοχῆς (participation rate)], ἐν τούτοις τὸ βασικὸν συμπέρασμα ἐκ τοῦ νεο - κλασσικοῦ ὑποδείγματος εἶναι ὅτι τὸ μακροχρόνιον ποσοστὸν οἴκον. προόδου προσδιορίζεται μόνον ὑπὸ τοῦ ποσοστοῦ αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ ρόλος τῆς Δημοσιονομικῆς Πολιτικῆς καθίσταται - καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ὑποδείγματος - ἀσήμαντος.

Ἡ ἐκτενὴς ἐργασία οἰκονομολόγων ὅπως ὁ Arrow [2], Swan [24], Solow [23] καὶ ἄλλων, ἔχει στραφῆ πρὸς ἐπέκτασιν τοῦ νεο - κλασσικοῦ ὑποδείγματος πρὸς πολλὰς κατευθύνσεις, σημαντικῶς δὲ εἰς τὴν συζήτησιν περὶ τεχνολογικῆς προόδου, ἢ ὁποία ἐὰν παρασταθῆ διὰ m συγχωνεύεται ὥστε νὰ δίδῃ

$$(4) \quad V = \frac{S}{n+m}$$

Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ σημειώσωμεν παρεπιπτόντως ὅτι ἐκτιμήσεις διὰ προηγμένας χώρας δεικνύουν ὅτι ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος εἶναι ἐν πολὺ ἰσχυρὸν (καὶ πειστικὸν) μέσον διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς παραγωγῆς ἀνά μονάδα ἐργασίας ἀπ' ὅτι ἡ αὔξησις εἰς τὸ κεφάλαιον ἀνά μονάδα ἐργασίας, καὶ αὐτὸ ἴσως ἐνθαρρύνῃ Κυβερνήσεις νὰ δώσουν σχετικῶς μεγαλυτέραν προτεραιότητα εἰς δαπάνας δι' ἔρευναν καὶ ἀνάπτυξιν. Ἐνῶ ἡ γενικὴ κατάληξις εἶναι ὅτι τὸ σύστημα εἶναι αὐτοπροστατευόμενον, κατὰ τὸν ἐκτεθέντα τρόπον, ἴσως αὐτὸ ἀξιώνει τὰς Κυβερνήσεις νὰ ὀφείλουν νὰ ἐνεργήσουν, ὥστε νὰ διατηρήσουν τὸ πολὺ ζωηρὸν ἀνταγωνιστικὸν περιβάλλον μᾶλλον δι' ἐλέγχου (policing), παρὰ δι' εἰδικῆς «οἰκονομικῆς» ἐνεργείας («economic» activity). Μία ἀξιοσημείωτος ἐξαίρεσις εἶναι ἡ εὔρεσις τοῦ Arrow ὅτι ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος εἶναι ἐνσωματωμένη εἰς νέαν διαχρονικὴν συσσώρευσιν κεφαλαίου (vintage of capital) καὶ ἀμέσως σχετιζομένην πρὸς τὴν πρόσφατον ἐπισωρευτικὴν ἀκαθάριστον ἐπένδυσιν (cumulative gross investment). Ἐν ἄτομον, τὸ ὅποιον ἐπενδύει εἰς χρόνον t , θὰ ὑπο-ἐπενδύσῃ σχετικῶς πρὸς τὴν μεγίστην ἀνάπτυξιν (maximum growth) πλεον ἑνὸς χρονικοῦ ὀρίζοντος ὑπερβάλλοντος πέραν τοῦ χρόνου t , διότι τοῦτο θὰ καταβάλλῃ μίαν οἶονει πρόσδοτον (quasi-rent) εἰς μελλοντικοὺς ἐπενδύοντας, οἱ ὅποιοι ἐπωφελοῦνται ἐκ τῆς ἐπενδύσεώς του. Ἡ ἔκτασις αὐτῆς τῆς ὑπο-ἐπενδύσεως εἶναι εὐκόλως ἐξακριβώσιμος εἰς τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Arrow καὶ οὕτω δύναται νὰ ἐξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ Κυβερνήσεις ἐπιχορηγοῦν τὰς ἐπενδύσεις εἰς αὐτὴν τὴν ἔκτασιν, τῶν πόρων ἐξευρισκομένων διὰ μιᾶς περικοπῆς εἰς τοὺς πραγματικοὺς μισθοὺς τῶν ἐργατῶν.

Ἄς ἔλθωμεν τώρα νὰ ἐξετάσωμεν μίαν περίπτωσιν ὁμολογουμένως ἐπικρατούσης ἀντιγωνίας καὶ ἅς ὑποθέσωμεν ὅτι ἡ τεχνολογικὴ μεταβολὴ ἐνσωματοῦται εἰς τὴν πρᾶξιν τῆς ἐπενδύσεως (act of investent). Τότε μία αὔξησις τοῦ ποσοστοῦ ἐπενδύσεως ἐπιταχύνει τὸν ρυθμὸν τῆς τεχνολογικῆς προόδου καὶ συνεπῶς ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, ὡς αὐξάνουσα τὴν ἀναλογίαν ἀποταμιεύσεων-ἐπενδύσεων, εἶναι ἐπίσης τὸ μέσον μεταφορᾶς τῆς τεχνολογικῆς ἀλλαγῆς. Ἡ λογικότης τῆς γενομένης ὑποθέσεως στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἐμπειρικῶς παρατηρηθέντος γεγονότος ὅτι ἡ ἐπενδυτικὴ δραστηριότης σπανίως εἶναι ἀπλῆ ἀντικατάστασις ἐπενδύσεως, διότι συνήθως τὸ προσφάτως ἀποκτώμενον κεφαλαιουχικὸν ἀγαθὸν θεωρεῖται ὑπέρτερον ἐκείνου τὸ ὅποιον ἀντικαθιστᾷ. Ἀλλὰ τὸ ἐὰν ἡ τεχνολογικὴ μεταβολὴ εἶναι μία αὐξουσα ἢ φθίνουσα συνάρτησις τοῦ ποσοστοῦ ἐπενδύσεων, παραμένει δύσκολον νὰ ἐξακριβωθῇ καὶ συνεπῶς τὸ ἀνωτέρω συμπέρασμα διὰ τὸν ρόλον τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀξιόπιστον.

Ἐπάρχουν ἕτεροι δύο τύποι ὑποδειγμάτων, οἱ ὅποιοι θὰ μνημονευθοῦν ἐν συντομίᾳ. Πρῶτον, τὰ ὑποδείγματα τῆς σχολῆς τοῦ Cambridge («Cambridge» models) συσχετιζόμενα σημαντικῶς μετὰ τὰ ὀνόματα τῶν N. Kaldor, J. A. Mirlees⁽⁹⁾ καὶ ἄλλων, ἐκθέτουν πάλιν τὸ ἴδιον εἶδος τροχιάς ἀλλὰ εἶναι ἀπρόθυμα νὰ

υποθέσουν παραγωγικές συναρτήσεις οδηγούσας τόσον εύκόλως εις την θεωρίαν τής όριακής παραγωγικότητας τής διανομής (theory of marginal productivity of distribution). Μάλλον αϊ άποταμιεύσεις εκλαμβάνονται ως μηχανισμός διά μέσου του όποιου προσαρμογαι μεταβιβάζονται, παρά αϊ άγοραι τών συντελεστών παραγωγής. "Όσον άφορᾷ τὸ πρόβλημα του Harrod διά τὸ φυσικόν (natural) καὶ ἐγγυημένον (warranted) ποσοστὸν οίκου. προόδου (growth), εις τὰ ὑποδείγματα του Cambridge ποικίλαι δυνατότητες ἀνοίγονται καὶ δὲν προσδιορίζεται ἕν εἶδος πορείας πρὸς οἶκον. πρόοδον, ὅπως τοῦτο ὄντως συμβαίνει εις τὰ νεο - κλασσικά ὑποδείγματα. Δεύτερον, τὰ ὑποδείγματα μεγίστης οίκου. προόδου (maximal growth) ἢ παρομοίου τύπου — ὑποδείγματα διόδου (turnpike models) —, τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦν πεπερασμένον μάλλον παρά ἄπειρον χρονικὸν ὀρίζοντα, δὲν τίθενται πρὸς συζήτησιν εις τὸ παρόν. Τοῦτο γίνεται διότι ἡ διαφοροποίησις των εἶναι, κατὰ κάποιον τρόπον, περιορισμένη εις τὸν τεχνικὸν των προσδιορισμὸν (specificiation) μάλλον, παρά εις τὴν ποιότητα τής οικονομικῆς θεωρίας, ἡ ὅποια ὑπόκειται αὐτῶν ἢ εις τὰ ἐκπληκτικὰ συμπεράσματα διά τὰς διαφόρους Κυβερνήσεις, τὰ ὅποια δύνανται νὰ ξεαχθοῦν ἐξ αὐτῶν. Εἶναι ἀρκετὸν νὰ εἴπωμεν ὅτι παρ' ὅλα ταῦτα, τὰ ὑποδείγματα τῶν δύο αὐτῶν κατηγοριῶν, δὲν χρειάζεται νὰ ἀποκληθοῦν ἄκαρπα (sterile), διότι εις τὴν μακροχρόνιον περιόδον τέτοιαι διατυπώσεις ἴσως πράγματι ὑποδεικνύουν κάποιον ρόλον διά τὰς Κυβερνήσεις. Πρὸς τὸ παρόν ὅμως μᾶς φαίνεται ὅτι αὐτὰ ἔχουν καθαρὸν ἀκαδημαϊκὸν ἐνδιαφέρον καὶ μίαν κάποιαν παιδαγωγικὴν ἀξίαν.

Καταλήγοντας, αὐταὶ αϊ ἀκούσαι παραλείψεις ἀκολουθοῦνται ἀπὸ μίαν σύντομον περίληψιν τῶν συμπερασμάτων ἐκ τής ἀνωτέρω ἀναλύσεως. Ἡ μελέτη τῶν Δημοσιῶν Οἰκονομικῶν ὡς εἰς ἀναλυτικὸς κλάδος τής οικονομικῆς ἐπιστήμης, εἶναι σχετικῶς μία νέα ἐξέλιξις, ἐρχομένη μετὰ ἀπὸ πολλὰς μετὰ - Κεϋνσιανὰς διατυπώσεις τῶν μοντέρνων μακρο - οἰκονομικῶν ὑποδειγμάτων. Πρὸς στιγμὴν, ἡ ἐφαρμογὴ τής IS - LM ἀναλύσεως εις τὸν ἐξωτερικὸν τομέα τής οἰκονομίας (καὶ οἱ ἀντίστοιχοι ὑπαιγιμοὶ διά τὴν Κυβερνητικὴν Πολιτικὴν) ἔχει ἐξελιχθῆ πραγματικῶς μόνον κατὰ τὸ τελευταῖον μέρος τής περασμένης δεκαετίας. "Όστε, μετὰξυ ἄλλων, ἦτο ἡ ἐξέλιξις τῶν ὑποδειγμάτων οίκου. προόδου, ἡ ὅποια ἀφιέρωσεν ὀλίγην προσοχὴν εις τὸν ρόλον τῶν Κυβερνήσεων, ἐνῶ οἰουδήποτε ἄλλου αὐτὰ εἶχον καταλήξει νὰ θεωροῦνται (σχεδὸν παγκοσμίως) ὡς ἕν οὐσιῶδες μέσον εις τὴν ἀπονομὴν καὶ κατανομὴν τῶν πόρων (resource allocation and distribution), δίχως νὰ μνημονεύσωμεν τοὺς κυρίως οἰκονομικοὺς σταθεροποιητὰς (major economic stabilizers). Διὰ τοῦτο ἡ ἐρώτησις τοῦ ἐὰν τέτοια ὑποδείγματα ὑποδεικνύουν ἕνα ρόλον διά τὰς Κυβερνήσεις εἶναι, κυρίως, ἕν ζήτημα ἐρμηνείας.

Τώρα, τὸ γεγονός διά τὸ ὅποῖον ἡ εἰσαγωγή τῶν δημοσιονομικῶν μεταβολῶν, περισσότερον χαρακτηριστικῶς εις τὰ ὑποδείγματα οίκου. προόδου, ἔχει ἐμποδισθῆ ἢ κατέστη ἄσχετος, νομίζομεν ὅτι τοῦτο κυρίως ὀφείλεται εις τοὺς ἐξῆς δύο λόγους: Ὁ πρῶτος εἶναι ὅτι αἱ πλεῖστοι τῶν προσπαθειῶν, αἱ ὅποια ἐγένοντο πρὸς ἐξέυρεσιν μιᾶς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, ἔχουν στρέψει τὸ ἐνδιαφέρον των εις τὸν προσδιορισμὸν εἰδικῶν δημοσιονομικῶν μέτρων - προτάσεων, σχεδιασθέντων νὰ ἐπηρεάσουν τὸ πραγματικὸν βραχυπρόθεσμον ποσοστὸν οίκου.

προόδου, ἐνῶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς θεωρίας τῆς οἰκον. προόδου (Growth Theory) ἐνδιαφέρθη ὄχι διὰ πραγματικὸν (actual) ποσοστὸν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀπαιτούμενον ποσοστὸν, τὸ ἀναγκαῖον νὰ ἐκπληρώσῃ μακροπρόθεσμοι συνθήκας. Ὁ δεῦτερος καὶ μᾶλλον σπουδαιότερος λόγος εἶναι ἐπίσης συνέπεια τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ πρόσφατος θεωρία τῆς οἰκον. προόδου ἔχει ἐξελιχθῆ κατὰ τέτοιον τρόπον, ὥστε νὰ καταστήσῃ τὰς δημοσιονομικὰς θεωρήσεις οὐσιαστικῶς ἀσχέτους πρὸς τὴν μακροπρόθεσμον πορείαν πρὸς οἶκον. πρόοδον (growth path), ὅπως ἐτονίσαμεν ἀνωτέρω. Ἡ τελευταία αὕτη ἐξέλιξις συσχετίζεται μὲ τὴν βαθμιαίαν ἐπισκίασιν τοῦ ὑποδείγματος τῶν Harrod - Domar πρὸς χάριν τῶν νεο - κλασσικῶν ὑποδειγμάτων. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν τελευταίαν περίπτωσιν, ἐνῶ ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ ἴσως ἀληθῶς χρησιμοποιηθῆ διὰ νὰ ἐπιταχύνῃ τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου ([3] σελ. 192), αὐτὸ καταλήγει μόνον εἰς μίαν ἀλλαγὴν τῆς ἀναλογίας - κεφαλαίου - προϊόντος καὶ δὲν ἐξασκεῖ πίεσιν ἐπὶ τῆς μακροχρονίου πορείας πρὸς οἶκον. πρόοδον, οὕτως ὥστε ἡ δημοσιονομικὴ πολιτικὴ καθίσταται καὶ πάλιν ἄσχετος. Τὸ ὑφιστάμενον θεωρητικὸν πλαίσιον τῆς οἰκονομικῆς προόδου (economic growth) δὲν συμβάλλει οὐσιαδῶς εἰς τὴν δημοσιονομικὴν πολιτικὴν, θὰ πρέπει ὅμως νὰ προστεθῆ ὅτι παράμετροι αὐτῆς ἔχουν συμπεριληφθῆ εἰς διάφορα νεο - κλασσικὰ ὑποδείγματα τῶν τελευταίων ἐτῶν, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν ἔχουν ἀσχοληθῆ μὲ θέματα διανομῆς ἢ μὲ τὴν ταχύτητα προσαρμογῆς εἰς τὴν πορείαν πρὸς οἶκον. πρόοδον, προκληθῆσομένης ὑπὸ οἰασδῆποτε αὐτονόμου παρενοχλήσεως, παρὰ μὲ τὴν ὑποκειμένην φύσιν τῆς πορείας τῆς οἰκον. προόδου αὐτῆς καθ' ἑαυτὴν (ἐπὶ παραδείγματι, βλέπε [5], [20] καὶ [21]). Ἐπὶ πλέον, εἶναι πιθανῶς χρήσιμον νὰ ὑπενθυμίσωμεν ὅτι ἡ παραγωγή ἐνὸς ἱκανοποιητικοῦ, συνθετικῆς ἀποδόσεως ὑποδείγματος, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιεῖ κάποιαν ἰδιαιτέραν ὁμάδα βασικῶν ὑποθέσεων, εἶναι μία μακροσκελὴς ἐργασία καὶ δὲν ὑπάρχει οὐδεμία ἐγγύησις ὅτι τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα θὰ ἔχῃ μεγάλην λειτουργικὴν σημασίαν.

Ὅπως λοιπὸν ἐτονίσαμεν καὶ ἀνωτέρω, τὸ ἐρώτημα τοῦ ἐὰν τὰ διάφορα βασικὰ ὑποδείγματα οἰκονομικῆς προόδου ὑποδεικνύουν ἓνα κάποιον ρόλον διὰ τὰς Κυβερνήσεις εἰς τὴν πορείαν πρὸς οἶκον. πρόοδον, παραμένει ἐν *ζήτημα ἐρημνείας*. Ἀπὸ τὴν σκοπιὰν τοῦ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν ἀποφασίζοντος, νομίζομεν ὅτι οὗτος θὰ ἐπρότιμα μίαν πλέον πρακτικὴν, ἐφαρμόσιμον θεώρησιν τοῦ ὅλου θέματος. Ὁ στόχος ὑπάρχει: Οἰκονομικὴ Πρόοδος. Τὸ μέσον; Ἐὰν τῶρα παραδεχθῶμεν ὅτι κάποιαν στιγμὴν, ὁ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν ἀποφασίζων (Κυβέρνησις) ἐφαρμόσῃ κάποιον οἰκονομικὸν μέτρον, ἐμπνεόμενος ἀπὸ κάποιον ὑπαινιγμὸν γενόμενον εἰς ἓν (ἢ περισσότερα) ὑπόδειγμα οἰκον. προόδου, τότε δὲν ἐξετάζομεν τὴν δυνατότητα ἐφαρμογῆς τῆς θεωρίας εἰς τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ τὴν δυνατότητα πρακτικῶν ἐμπνεύσεων τοῦ τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν ἀποφασίζοντος. Ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ, δὲν νομίζομεν ὅτι θὰ ὑπάρξῃ ἀντίρρησις νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὄντως ἡ θεωρία τῆς οἰκον. προόδου ἔχει προκαλέσει θεωρητικὸν ἐνδιαφέρον; διηύρυνε τὸ πεδῖον διὰ τὴν συγγραφὴν ἄρθρων (ἄσφαλῶς καὶ τοῦ παρόντος) καὶ ἴσως νὰ κέκτηται κάποιαις παιδαγωγικῆς ἀξίας,

ϊδιαίτερος εις τὰ σημεῖα εις τὰ ὁποῖα ἐξετάζει τὰς ἐπιδράσεις ἐπὶ τῆς παραγωγῆς εις δοθεῖσαν χρονικὴν στιγμήν (?).

Τελικῶς, στρέφοντες εἰς τὸ δεοντολογικὸν σκέλος τῆς ἐρωτήσεως, νομίζομεν ὅτι τρεῖς βασικαὶ λειτουργίαι ὄραματίζονται (envisaged). Ἡ μία τῆς ἐνδυναμώσεως ἢ ἐπανακατευθύνσεως τοῦ ἰδρυτικοῦ (institutional) χαρακτηριστικοῦ περὶ τοῦ ὁποῖου αἱ ὑποθέσεις τυπικῶς γίνονται (πρὸς στιγμήν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιχειρήσεων τῶν προμηθευουσῶν ἔν ἰδιαίτερον προῖον πρέπει νὰ εἶναι «μεγάλος»). Δευτέρα ἢ ἀνάλυσις τῆς ἀνεπαρκείας τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ τύπος τῶν θεσμῶν τῶν ὄραματιζομένων ὑπὸ τὰς ὑποθέσεις, ἴσως θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπεκταθῆ διὰ νὰ ἔχῃ κάποιον ἐνδιαφέρον ἢ ἐπιρροήν. Ὁ τρίτος καὶ τελικὸς τύπος ἐνεργείας, ὁ ὁποῖος ἠδύνατο νὰ προσδιορισθῆ εἶναι εἰς τὴν ἐπιρροήν τῶν παραμέτρων τῶν μηχανισμῶν προσαρμογῆς, ὥστε νὰ κάμουν τὰς ἐπιθυμούμενας ἀνταποκρίσεις εἰς ἀνισορροπητικὰς παρορμήσεις νὰ συμμορφώνονται πρὸς ἐκείνας, τὰς θεωρούμενας ὡς ἀρίστους κατὰ ἓνα τρόπον ἢ ἄλλον. Τὸ ἐὰν τὸ πρῶτον καὶ τρίτον ἐκ τῶν προαναφερθέντων σημείων (ἢ εἰς συνδυασμὸς τῶν τριῶν ἀνὰ δύο) θὰ εἶχον ὡς ἀποτέλεσμα τοὺς ἰδίους ἢ διαφορετικοὺς ἀναπτυξιακοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς (growth objectives) ἢ τὸ ἐὰν αἱ Κυβερνήσεις ἔχουν ἢ ὄχι ἐπηρεάσει τὰ ποσοστὰ οἰκον. προόδου, εἶναι ἐρωτήματα τὰ ὁποῖα κεῖνται ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς παρούσης ἀναλύσεως.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- [1]. ALLEN, R.G.D., «Macroeconomic Theory : A Mathematical Treatment», Ch. 10 - 16, Macmillan, 1967.
- [2]. ARROW, K.J., «The Economic Implications of Learning by Doing», REStud., Vol. XXIX June 1962.
- [3]. BURROWS, H.P. - HITIRIS, T., «Macroeconomic Theory : A Mathematical Treatment», Ch. IX, John Wiley, 1974.
- [4]. CHAMPERNOWNE, D.G., «Capital accumulation and the maintenance of full employment», Econ. Journal, Vol. 68, 1958.
- [5]. CORNWALL, J., «Three Paths to Full Employment Growth», Quarterly Journal of Economics, February 1963.
- [6]. DOMAR, E., «Capital expansion, Rate of growth and Employment», Econometrica, Vol. 14, 1946.
- [7]. HAHN, F.H. - MATHEWS, R.C.O., «The Theory of Economic Growth : A Survey», in 'Surveys of Economic Theory', Vol. III, Amer. Econ. Association and Royal Econ. Soc., Macmillan, 1965.
- [8]. HARROD, R.F., «An essay in dynamic theory», Economic Journal, Vol. 49, 1939.
- [9]. KAHN, R.F., «Exercises in the analysis of growth», Oxford Economic Papers, new series, Vol. 11, 1959, pp. 143 - 56.
- [10]. KALDOR, N., «Alternative theories of distribution», REStud., Vol. 23, 1955- 6, pp. 94 - 100.

- [11]. — , «A model of economic growth», *Economic Journal*, Vol. 67, 1957.
- [12]. KALDOR, N. - MIRRLEES, J.A., «A New Model of Economic Growth», *REStud.*, Vol-XXIX, June 1962.
- [13]. KALECKI, M., «Theory of Economic Dynamics», London, Allen & Unwin, 1954.
- [14]. PASINETTI, L., «Rate of profit and income distribution in relation to the rate of economic growth», *REStud.*, Vol. 129, 1961 - 2, pp. 267 - 79.
- [15]. — , «A new theoretical approach to problems of economic growth», in 'The Economic Approaches to Development Planing', North - Holland.
- [16]. PEACOCK, A.T. - SHAW, G.K. : «The Economic Theory of Fiscal Policy», Ch. VI, Allen & Unwin 1971.
- [17]. PHELPS, E.S., «Fiscal Neutrality toward Economic Growth», McGraw - Hill 1965, Ch. 4.
- [18]. ROBINSON, J. : «The Accumulation of Capital», Macmillan, 1956.
- [19]. — , «A Model of Accumulation», Reading 5, in 'Growth Economics' (A. Sen., ed.), Penguin.
- [20]. SATO, R., «Fiscal Policy in a Neo-classical Growth Model», *REStud.*, February 1963.
- [21]. — , «Taxation and Neo-Classical Growth», *Public Finance*, No. 3, 1967.
- [22]. SEN, A. (Ed.), «Growth Economics», Penguin, Introduction.
- [23]. SOLOW, R.M., «A contribution to the theory of economic growth», *QJE*, Vol. 70, 1956, pp. 65 - 94.
- [24]. SWAN, T.W., «Economic growth and capital accumulation», *Economic Record*, Vol. 32, Nov. 1956.
- [25]. — , «Golden Ages and Productions Functions», Reading 9, in 'Growth Economics' (A. Sen, ed.), Penguin.
- [26]. TOBIN, J., «Money and Economic Growth», *Econometrica*, Oct. 1965, Vol. 33.

ΥΠΟ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Χρησιμοποιούμε τον όρον «οικονομική πρόοδος» εις την θέσιν του άγγλικού ὄρου «growth» και τον όρον «ανάπτυξις» εις την θέσιν του ὄρου «development». Τοῦτο γίνεται πρὸς ἀποφυγὴν συγχύσεως τῶν δύο ἐννοιῶν, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ διαφορετικῶν τοιούτων. Ὁ άγγλικὸς ὄρος τίθεται ἐν παρενθέσει εις περιπτώσεις καθ' ἃς τοῦτο κρίνεται ἀπολύτως ἀναγκαῖον.

2. Διὰ μίαν πλέον ἐκτεταμένην προσπάθειαν ἐκφράσεως τοῦ ὑποδείγματος τῶν Harrod-Domar καὶ τοῦ νεο-κλασσικοῦ ὑποδείγματος εις ὄρους, οἱ ὅποιοι καθιστοῦν προφανῆ τὰ κοινὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν καὶ τῶν στατικῶν ὑποδειγμάτων, ἰδὲ [3].

3. Διὰ μίαν πλέον ἐκτεταμένην θεώρησιν τῶν ὑποδειγμάτων οἰκονομικῆς προόδου (growth models), ἰδὲ [1], [7] καὶ [22].

4. Ἡ ὅλη προσέγγις τοῦ ὑποδείγματος τῶν Harrod-Domar εἶναι ἀκόμη εὐνοϊκὴ διασζητήσεως ἀφορώσας τὰς ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένας χώρας.

5. Ἡ διαφορὰ μεταξύ τοῦ ὑποδείγματος τῶν Harrod-Domar καὶ τοῦ Κεϋνσιανοῦ τοιοῦτου ἔγκειται εἰς τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὸ πρῶτον ἢ καθαρὰ ἐπένδυσις ἐντὸς μιᾶς περιόδου ἔχει ἐπὶ πλέον ἔν ἀποτελεσματικότητος (capacity effect), δηλαδή αὐξάνει τὴν παραγωγικὴν ἰκανότητα τῆς οἰκονομίας ἐντὸς αὐτῆς τῆς περιόδου καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου αὐξάνει τὸ δυνατικὸν προϊόν (potential output) τῆς ἐπομένης περιόδου. Ἐὰν αὐτὴ ἢ αὐξηθεῖσα ἰκανότης χρησιμοποιηθῇ πλήρως τότε ἡ συνολικὴ ζήτησις ἐντὸς τῆς ἐπομένης περιόδου θὰ πρέπει νὰ ὑπερβάλλῃ ταύτην τῆς παρούσης περιόδου.

6. Διὰ τὰ ἐπὶ μέρους ὑποδείγματα τῆς σχολῆς τοῦ Cambridge ἰδὲ [4], [9], - [15], [18] καὶ [19].

7. Διὰ νὰ καταστήσωμεν τὴν θέσιν μας πλέον σαφῆ : Ἀναγνωρίζομεν ὅτι τὰ διάφορα βασικὰ ὑποδείγματα οἰκονομ. προόδου (growth models) ἔδειξαν κάτι τὸ ὁποῖον δὲν ἐγνωρίζαμεν, π.χ. ὅτι ἡ ἐξισορροπημένη οἰκονομ. πρόοδος (equilibrium growth) εἶναι ἢ ἐξαιρέσις καὶ ὄχι ὁ κανὼν. Εἶναι ὅμως ἡ πρακτικὴ ἀντιμετώπισις τοῦ προβλήματος ἐκεῖνον τὸ ὁποῖον ἐπιθυμῶμεν νὰ ἴδωμεν, δηλαδή ἡ σχέσις μεταξύ θεωρίας καὶ συγκεκριμένης οἰκονομικῆς πολιτικῆς.